

TÜRKLER VE ERMENİLER: TARİHİ HAKİKATLER

Yrd.Doç.Dr. Rövşen Alizade¹

Osmanlı Devleti'nin zayıflamaya başlayıp hemen her konuda Avrupa'nın müdahalesi baş gösterince, Türk-Ermeni ilişkilerinde de bir bozulma dönemi başlamıştır. Bir taraftan Batılıların Ermenileri dini, kültürel, ticari, sosyal ve siyasi açılardan Türk toplumundan koparma çabaları, diğer taraftan da ülke içinde ve dışında kurulan, teşkilatlanan ve silahlanan Ermeni komitelerinin ve Patrikhaneyle kiliselerin menfi faaliyetleri sonucunda Ermeni cemaati yavaş yavaş Türk toplumundan koparılmaya çalışılmıştır.

2001 yılının 29 Ocak'ta Fransa Cumhurbaşkanı Jak Şırak ülke parlamentosunun 18 Ocak tarihli "1915 yılında Osmanlı İmparatorluğunda Ermeni Soykırımı Hakkında" adlı belgeyi onayladı. Bu çok doğal ve haklı olarak Türkiye hükümeti ve kamuoyunun kapsamlı itirazlarına sebep oldu. Fransa mekânından başkaldıran yalan dolu iddialara karşı Azerbaycan kamuoyundan da tepkiler sergilendi.

Bilindiği gibi, ABD, İngiltere, Almanya ve dünyanın birçok diğer ülkelerinde olduğu gibi Fransa'da da Ermeniler, daha net söylersek ermeni lobileri söz konusu ülkelerin kamusal, siyasal hayatında mühim rol oynuyor, bu ülkelerde yüzlerce ermeni vakıfları, kurumları faaliyetine devam ediyor. Şöyle bir manzara oluşur ki, dünyaya dağılmış ermeni lobileri, diasporası, özellikle Rusya-BDB ermeni diasporaları, Ermenistan'da bulunan Ermeniler için 1915 yılında Osmanlı İmparatorluğunda ermeni "soykırımı" hakkında mit kesin bir görevin – Doğu Anadolu ve Azerbaycan arazisine kondurma "Büyük Ermenistan" oluşturmak görevinin hayata geçirilmesinin kendine has usulüdür.

Tam bu kısımda eklemeye gerek vardır: kendi ecdatlarını "hay" adlandıran Ermenilerin ecdatları hiçbir zaman güya milattan önce II-I binyıllıklarda mevcut olmuş "Büyük Ermenistan" devleti ortaya koymamışlardı. Bir soru sormak gerekir: Son yıllarda Ermenilerin dünya çapında aktifliğinin, onların bu çabalarının sebebi nedir? Cevap takdir: Türkiye'yi ABD ve Batı Avrupa'dan koparmak, Türkiye'nin ABD ve Batı Avrupa ile bağlantılarını bozmak ve aynı zamanda tarihi Azerbaycan toprağı olan Karabağ'ın ermeni teröristleri tarafından işgalini yasallaştırmak ve bir daha Türkiye'ye, esasen de onun Doğu bölgelerine karşı arazi iddiaları ileri sürmek.

Birinci Dünya Savaşı sırasında ise, Osmanlı askeri olarak düşmana karşı savaşan veya geri hizmetlerde çalışan Ermeniler de olmasına rağmen, bunların büyük bir kısmı cephede düşmanla birlikte Türklere karşı savaşmış ve cephe gerisinde de kadın, çocuk, yaşlı ayırımı yapmaksızın katliama girişmişler, yüzbinlerce Müslümanın hayatına kastederek Anadolu'yu bir harabe haline çevirmişlerdir. Savaş halinde olmasına rağmen, 9-10 ay daha aldığı mahalli tedbirlerle, olayların yatışmayacağını gören Osmanlı Hükümeti, dünya tarihinde ender rastlanan son çareye başvurmuş ve birçok vatandaşı gibi Ermenileri de savaş bölgesinden alıp ülkenin emniyetli bölgelerine "sevk ve iskan"a veya "tehcir"e tabi tutmuştur.

Türklerin Ermenilerle ilk temasları konusunda kaynaklar, farklı bilgiler vermekte ve genellikle büyük çoğunluğu ilk teması Selçuklularla başlatmaktadır. Ancak, M.S.II. Yüzyılın sonlarına doğru Hazarların "Ermenistan" akınlarına, III-IV. yüzyıllarda "Ermenistan"da Roma-Pers İmparatorlukları arasında vuku bulan savaşlarda önemli

¹ İstanbul Aydın Üniversitesi, Orta Doğu ve Kafkasya Araştırma Merkezi.E-posta:rovsenali@yandex.ru

roller üstlendiğine işaret edilmektedir. Roma-Pers savaşlarında Hazarlar; önce Perslerin yanında; sonra Perslerin “Ermenistan” topraklarını ilhak etmeleri ve komşularına karşı istilacı siyaset takip etmeleri sebebiyle, Roma-Bizans yanında yer almış ve Pers-Bizans savaşlarında (M.S. 163’lerde) Bizans’a yardım etmiştir.

455’li yıllarda, Atilla, bütün “Hun” kabilelerini etrafına toplayıp Avrupa Hun İmparatorluğunu kurmuştur. Hazarlar da, bu dönemde, Atilla’ya tabi olmuştur. İmparatorluğu oluşturmuş olan Atilla, Kafkasya’yı aşip Doğu Roma İmparatorluğunun Anadolu vilayetlerine akınlar yapmıştır. Akınlar düzenlenen yerler arasında, “Ermenistan”, Suriye, Fırat ve Dicle havasisi de bulunmaktadır. Bu akınlar sırasında Hunlardan önemli bir kısmı, Kafkas Dağlarını aşip Azerbaycan’a girmiş ve orada yerleşmiştir. Atilla’nın akıncıları arasında Hazar Türkleri de yer almıştır. Ancak, Atilla’nın ölümü ve bir müddet sonra İmparatorluğun dağılması üzerine Hunlar da, Doğu Avrupa’da devlet kurmuş olan Hazarlara katılmıştır. Güç kazanmış Hazarlar, Perslere saldırmış ve 457’de Kafkasya’daki Pers savunmasını kırarak “Ermenistan” ve Gürcistan içlerinde yürümüşlerdir. Bu akınlar karşısında Pers İmparatoru, Bizans’tan yardım istemek zorunda kalmıştır. Perslerle savaşlar devam etmiş ve Pers Kralı Kubad (448-531), Hazarlara ve diğer Türk boylarına karşı, Derbent ve Kafkasya’daki geçitlere kaleler yaptırmışlar.

525’li yıllarda ortaya Göktürkler çıkmış ve Hazarlar, Göktürk İmparatorluğu’na katılmış ve bir müddet onların idaresi altında varlığını sürdürmüştür. Göktürkler’in Bizanslılar’la ve İranlılar’la münasebetleri başlamıştır. Bazen dostça, bazen de düşmanca münasebetler devam etmiştir. Dolayısıyla bugün Ermeni denilen hayk soyundan gelenlerle de temas ve münasebetleri olmuştur. Göktürk İmparatorluğu’na bağlı Hazarlar, VII. Yüzyılda, Perslere karşı Bizans’ın yanında savaşa katılmıştır. Bizans İmparatoru, Hazarları yanına çekmek için, Hazar Hakanı’na kızını va’detmiş ve yanında savaşa sokup İranlıları yenmiştir (627 yılında).

İslam’ın Doğu’da yayılmağa başladığı zaman Hazarlar’ın aktif olarak varlıklarını sürdürdüğü görülmektedir. İslam Ordusu, “Ermenistan”a, Suriye’ye, İran’a ve benzeri yerlere kadar girmiş ve Hazarların ülkesine uzanmıştır. 652’de Hazarlar, diğer Türk boylarının yardımıyla, “İslam Ordusu”nu yenmiştir. Bizanslılar gibi Müslüman Arapların da akrabalık kumaya önem verdiği Hazarlar, daha sonraki dönemlerde, “Ermenistan”a akınlar düzenlemiş ve oranın hakimleriyle karşılaşmışlardır.

II. Yüzyılın sonlarına doğru Hazarlarla başlayan geçici münasebetler, Hunlar ve Göktürkler döneminde de devam etmiş, Selçuklularla yeni bir veçhe kazanmış ve “Ermenileri” Türk hakimiyeti altına getirmiştir.

Bizans İmparatoru II. Basilius (976-1025), Şark hudutlarını emniyet altına almak ve İslam ülkelerine doğru genişlemek siyasetiyle “Ermeni Krallık” ve prensliklerini kaldırarak mühim bir Ermeni nüfusunu Orta Anadolu’ya, özellikle Sivas’a nakletmiştir. Böylece Bizans sınırlarını Azerbaycan’a, Kafkasya’ya kadar uzatmıştır. Bu durum, Bizanslıları Selçuklulara komşu yapmış ve onların karşı karşıya gelmelerini sağlamıştır. İmparator Konstantin (1042-1055), önceki İmparatorların siyasetini takip ederek, Oğuzların akınlarını durdurmak için bir Gürcü Prensini komutasında gönderdiği oğlu, Tuğrul Bey’in amcasının oğlu Kutalmış kumandasında gönderdiği orduyla karşılaşmıştır. Kutalmış; Diyarbakır ve Musul taraflarını ele geçirmiş; babası Ebu’l-Favaris Arslan Yabgu’ya mensup Oğuzları yanına alarak (1045-1046) Gürcü, Ermeni ve Rumlardan meydana gelen Bizans ordusunu bozguna uğratmıştır. Diğer bir Türk komutanı İnanç Yabgu’nun oğlu Hasan da, Pasin ve Erzurum Ovalarını ele geçirerek, Vaspuragan bölgesine girmiştir. Fakat Bizanslılar tarafından pusuya

düşürülüp öldürülmüştür. Buna çok üzülen Tuğrul Bey, İbrahim Yınal'ı Bizans'a karşı Anadolu seferini yapmaya teşvik etmiş; o da Gürcü, Ermeni ve Rumlardan meydana gelmiş Bizans Ordusunu perişan etmiş, hezimete uğratmıştır. Bu sırada Türkler, "Ermenistan"a girmiş ve Ermenilerle Türklerin yakın münasebeti başlamıştır.

1022 yıllarında Türklerin "Ermenistan"a kadar gelmeleri, Türklerle Ermenilerin yakın münasebetler içerisine girmesine zemin hazırlamıştır. Çağrı Beyden sonra Selçuklu Ermeni münasebetleri oğlu Sultan Alparslan zamanında da devam etmiştir. Alparslan, Bizans'a tabi olan Ermeni topraklarına girmiştir. O, burayı Bizans adına yöneten Ermeni Giorg (Kiuri) ile "**yıllık vergi ödemesi ve kızını Sultan'a vermesi**" şartıyla bir anlaşma yapmış ve onu yerinde bırakmıştır.²

Selçuklu devri Türk-Ermeni münasebetleriyle ilgili olarak bazı Türk ve Ermeni tarihçilerince araştırmalar yapılmış olmasına rağmen, İstanbul'un fethi öncesine kadarki yaklaşık 150 yıllık Osmanlı-Ermeni münasebetleri üzerinde fazla bir araştırma yapılmamıştır. Osmanlı padişahlarınca gayr-i müslimlere verilen imtiyazlar, 1839 Tanzimat Fermanı, 1878 Berlin Kongresi ve 1908 Anayasası'nın getirdiği düzenlemelerle teyid edilmiş, genişletilmiş ve Batı'nın teminatıyla milletlerarası bir şekil almıştır. İlk iki düzenlemeyle getirilen yeni prensibler çerçevesinde ve Fatih'in 1461'de tanıdığı hak ve imtiyazlardan 400 yıl sonra 1863'de Nizamname-i Millet-i Ermeniyen adıyla Ermenilere yeni bir imtiyaz daha verilmiştir.³

Osmanlı'nın zayıfladığını her açıdan bilen ve raporlara taşıyan misyon örgütleri bu durumu; "mümkün olan son Hıristiyanlaştırmanın eskatolojik vaktinin geldiği" şeklinde tanımladılar. Değerleri çözen ve istismarın önünü açan reformlar nedeniyle ülke topraklarına yayılan misyon örgütleri bağlı buldukları merkezlere şu notu iletirler: "ABC FM'nin batı sınırından doğu sınırına kadar bütün Türkiye'yi protestanlaştırma görevini üstlenmesi için gereken şartlar olgunlaşmıştır / misyon hareketi Avrupa kültürü ile birlikte yürütülmelidir." Öyle anlaşılıyor ki yeni kanunlar yapma ihtiyacı, siyaset ve yönetim alanlarıyla ilgili olmaktan daha çok egemen güçlerin dini-politik faaliyetlerini engelleyen hukuki esasları ortadan kaldırmaya yönelikti.

Çatallanan politik duruş bütün değerleri istismar etmeyi beraberinde getirmiştir. Bu istismar "ölü ve donuk Hıristiyan gelenekler" diye adlandırdıkları Ermeniler ve Nesturilerden başlar, Osmanlı toplumunu oluşturan dini-etnik farklılıkları tahrik etmeye kadar uzanır. "Ermeniler, tamamıyla sayı, bilgi ve yatırım olarak daha üstündürler. Protestan misyonerlerin etkisine de son derece açıktırlar" tespiti asıl amacı yeterince açıklar. Keza "dağ toplumu" olarak adlandırdıkları Nesturiler ve diğerleri için "heretik" akımlar Bizans İmparatorluğunun çöküşünde Türkleri desteklediler, bunun karşılığında onlar tarafından ödüllendirildiler ve Ortodoks Bizans kilisesinden ayrılmalarında destek gördüler. Bizans kilisesine karşı olan önyargıları sebebiyle batı misyonlarına daha açık hale geldiler" değerlendirmesi misyonların gerçek mahiyetini tam olarak anlatır. Açık ki misyon hareketleri için reform hareketi; mesiyenik ideolojinin alanını genişletmenin hukuki yolu görülmüştür. Her ne kadar bu amacı gerçekleştirmek için özgürlük ve eşitlik gibi değer içerikli kavramlar politik taktik olarak kullanılsa da, esas amaç, ekonomik çıkar ve kültürel hakimiyeti sağlamak olmuştur. İşgal politikasını gerçekleştirmek için dini ve etnik farklılıkları derinleştirmek uyguladıkları stratejinin iki ana çizgisini oluşturmaktadır.⁴

²Prof.Dr. Abdurrahman Küçük, Ermeni Kilisesi ve Türkler, Ankara, 2009, s.70.

³ Prof.Dr. Azmi Süslü, Ermeniler, Tehcir ve Sonrası, Ankara, 2009, s.30.

⁴ Nadim Macit, İmparatorluk Politikalarında Teo-Stratejiler ve Türkiye, Ankara, 2009, s.189.

1980'li ve 1990'lı yıllarda artan PKK terörüne, devlet politikası olmasa da, AB ülkelerinin eyalet milletvekilleri ve üniversitelerinden yapılan desteklerle, Türkiye'de başta "Kürtler" olmak üzere, yeni bir azınlık keşfine başlandı. Bu hareket PKK faaliyetleri ile paralellik arz etti. Türkiye'nin AB giriş sürecindeki gelişmelerle bu hareket ivme kazandı.

Ekim 2007 içerisinde Türk-ABD ilişkilerine belki de gelmiş geçmiş en büyük hasarın verilmesine sebebiyet verecek bir gelişme daha yaşandı. Beyaz Saray'da Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice ve Savunma Bakanı Robert Gates ile bir araya gelen Başkan George W. Bush, konferans sistemiyle bağlandıkları Irak'taki komutanların tasarının geçmesi halinde Türkiye'nin verebileceği tepki ve Amerikan ordusunun Irak'ta karşılaşılabileceği sıkıntıları dinledikten sonra, önce Rice ve Gates, onları takiben de Başkan Bush, tasarının geçmemesi için çağrıda bulunmuşsa da, buna rağmen tasarı ABD Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komitesi'nde 21'e karşı 27 oyla kabul edildi. Ancak, Türkiye'de aynı dönemde PKK terörünün Türk kamuoyunu şok eden üst üste büyük katliamları üzerine Irak'a asker gönderilmesi yönündeki baskılar ve tezkereye TBMM'de izin verilmesi, gerekse Türk-ABD ilişkilerinin incele incele "kopacak" hale gelmiş olduğunun fark edilmesiyle, ABD yönetimi daha ağırlıklı olarak devreye girdi. Sonuçta, Temsilciler Meclisi Başkanı Demokrat Partili Nancy Pelosi, tasarımı evvelce verdiği sözün aksine, ABD çıkarları uğruna rafa kaldırmak zorunda kaldı. Bu gelişmeye rağmen, Türk kamuoyu zaten güven bunalımı içinde olduğu ABD yönetimine karşı daha derin bir "güvensizlik" duymaya başladı.

Ermeni diasporasının Türkiye karşıtı ve tarihi gerçekleri hiçe sayan, tamamen siyasallaşan yöntemleriyle ABD Temsilciler Meclisi'nde oynadığı etkili oyun sebebiyle, Türkiye-ABD ilişkileri hasar almaya devam edecektir. Bu arada, Ermenistan'ın, işgal altında tuttuğu Dağlık Karabağ'dan ve diğer Azerbaycan illerinden çıkmaması da, Türk-ABD ilişkilerini olumsuz yönde etkilemeyi sürdürmektedir. Zira Ermeni diasporasının ve Ermenistan'ın yukarıda açıklanan olumsuz girişimlerine rağmen, ABD'nin hemen her fırsatta, Türkiye'den Ermenistan'a sınır kapılarını açma konusundaki baskısı, sadece Türkiye'nin tepkilerinin artmasına sebebiyet vermekteydi.⁵

⁵ Celalettin Yavuz, Avrasya'da Türk Jeopolitiği, Ankara, 2010, s.567.